

cemâl-i
Halvetî

marifet KAPISI

Risale Şerhleri

Çevirenler:

Fakirullah Yıldız - Ömer Çınar - Tâibe Kıvanç

Tasavvuf
Klasikleri

SÜFİ
KİTAPCI

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

Bütün hamdler bize nübüvvetin ve burhanın sonuncusu olan Hazreti Muhammed -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- ile beraber Kur'an'ı gönderen; imanla beraber velayet ve muhabbet nurunun ve irfanın sahibine hikmeti bahşeden; Hannân olan nuru ile onu müşerref kılan; Melik, Alîm ve Mennân olan; zat ve sultan yoluna kendini adayan tevekkül etmiş kullarına feyzini akıtan; ârifin vücudunu Gufrân olan nuru ile setreden; Baki olan ve kendisiyle insanı baki kılan; o insanın batnını ilim, îkan ve kendisine "ihсан" denilen ubudiyet ile süsleyen; huri ve gılmanların mebdei olan kulu üzerine zamanlar içerisinde şükrü vacip kılan Allah'a mahsustur.

Besmele ve hamdeleden sonra, muhakkak ki ben tasavvuf ve fakr tariki üzerinde olan kardeşlerimden ve sevdiklerimden bazıının istekleri üzerine, talep edene ve âşığına rağbet ettirmek için ehullâhın kavlinin sırlarını açıklayan bir risale yazmayı istedim ve Bursa şehrindeki meşayihümüzün ıstılahına binaen tevilleri ile beraber bu kavilleri şerh ettim.

Bahsettiğim o kavil şudur:

الميم كالنون إن حقت رسمهما * فى غاية الكون والبدائيات
فالنون للحق والميم الكريم لي * بدرا كيدر وغاية لغايات

فبرزخ النون روح في معارفه * وبرزخ الميم رب في البريات¹¹⁷

Ey dost! Bu fakir Cemal Halvetî'den bu sözlerin tevillerini dinle!

Birinci beyitteki الميم / mîm'den murat kalem-i a'lâdır.

النون / nûn'dan murat ise külli nefistir.

إن حقت رسمهما / *şekillerini tahkik edersen*'in manası şudur: Bu iki harf, ism-i azamın ve o ism-i azamdan zahir olan diğer ilahi isimlerin sureti olan sıfatlarda zahir olduklarında, külli nefsin rahmani nefis ile beraber izafi ruhtan zuhuru gibi olur ve buna külli heyula denir. Bunu iyi anla! Çünkü tahakkukun manası, yaratmak ve yaratmanın sıfatlarıdır. Zira şekiller, eserlerdir. Allah'tan gayrı olan her şey, O'nun fiillerinden doğan eserleridir. İzafi ruh da Allah'ın eserlerindedir. Zira o, kâinatın evveli; onun sureti ise kâinatın ve varlığın ahiridir. Nitekim Nebi -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- "Allah'ın yarattığı ilk şey, benim ruhumdur." buyurmuştur.

Şayet "Bu ikisi arasındaki benzerliğin vechi nedir?" diye sorulursa, bu fakir buna şu şekilde cevap verir: Bu ikisi arasındaki vecih, bir mertebe geri kalmaktır. Bunu iyi anla! Veya bu ikisinin, ilahi isimlerin bunu ve gayrısını cem eden suretleri olmasıdır. Bu ikisinin insaniyet suretindeki şekillerini de buna kıyas et! Çünkü Hazreti Âdem -*aleyhisselâm*- da aynı şekilde cesetler berzahı ve Havva'nın aslıdır.

Bundan dolayı denilmiştir ki: Her ne kadar Âdem -*aleyhisselâm*-bunu cem etmiş olmasa da, insan-ı kâminden murat, vücut mer-

117 Yaratılıştaki ve başlangıçtaki şekillerini tahkik edersen, Bilirsin ki mim de nûn gibidir.
Nûn Hak için, Mîm de benim içindir.
Dolunay gibi parlak, gayelerin ötesinde bir gâyedir.
Nûn berzahı, kendi marifetlerinde bir ruhtur
Mîm'in berzahı da yaratılmışlarda bir Rab'dir.

tebelerini cem edici olmaktır. Nitekim “İnsan-ı kâmil vücudî mertebeleri cem edicidir.” denilmiştir.

Öyleyse kendisinde rahmânî akıl olan kimse için zahirdir ki; Âdem -*aleyhisselâm*- vâhidîyeti cem etme mertebesinde; hatta kesretten önce ahadiyyeti cem etme mertebesinde. Böyle olunca, bizim Nebimiz -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- kesretten sonra ahadiyyeti cem etme mertebesinde olmuş olur. O ikisi arasındaki her bir nebi de bazısı bazısından daha üstün olmak üzere bu cem etmelerden bir uzuv mertebesinde.

Bilesin ki, Âdem; ا / elif, د / dâl ve م / mîm olmak üzere üç harften müteşekkildir. Onun ا / elif'i, ahadiyyete; د / dâl'ı, vâhidîyete; م / mîm'i ise cem'iyete işaretir. Bu iki mertebe Âdem'in -*aleyhisselâm*-batınındadır. Bu cem'iyet ise, ahadiyyet ve vâhidîyetin hakikati ile bunun tahakkukunu gerektiricidir. Allah ehlinin “Hazreti Muhammed -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- Hakk'ın sureti, insan-ı kâmil de ilâhın suretidir” kavli bunu teyit eder. Eğer bu cem'iyet bu tahakkuku gerektiriyor olmasaydı, bu kavil sahih olmazdı. Zira Hazreti Muhammed -*sallallâhu aleyhi ve sellem*- ve insan-ı kâmil, Âdem'in -*aleyhisselâm*- zürriyetindedir. Âdem'de -*aleyhisselâm*-olan şey onlarda da mevcuttur. Allah'ın Habibi -*sallallâhu aleyhi ve sellem*-; “*Evlat babasının sırrıdır.*” kavli ile buna işaret etmiştir. Yani babasında mesturdur, demektir.

Sonra bilesin ki, د / dâl harfinin ا / elif ve م / mîm arasında bulunması, Âdem'in -*aleyhisselâm*- sırtından çıkan varlığın sırrına işaretir. Çünkü sen ondan د / dâl'ı sildiğinde, ا / elif ve م / mîm kalır. Onlardan birini diğeri ile birleştirirsen م / ümm / anne olur.

Bilesin ki Âdem'in ا / elif'ini silecek olsan م / dem kalır ki bu, nefha ve nefes anlamlarındadır. Bu da nefha vasıtasıyla ruhun bedenine döndürüleceğine işaretir. Allah Teâlâ “*Onun şeklini*

tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit siz de hemen onun için secdeye kapanın.”¹¹⁸ kavli ile buna işaret etmiştir.

م / mîm’le / dâl’in yeri değişirse مد / med olur. Bu ise zıll-i evvelin, bütün kemali ile insanî suretten varlığın sonuna uzamasına işarettir. Bu ise en yüce gayedir. Allah Teâlâ: “Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi?”¹¹⁹ kavli ile buna işaret etmiştir. Allah’ın Habibi’nin -sallallâhu aleyhi ve sellem-; “Sultan Allah’ın gölgesidir.” kavli de bunu teyit etmektedir.

Sonra bilesin ki, Âdem’in ا / elif’i, Allah Teâlâ’nın zatına; د / dâl’ı, zahir ve batın iki ismin yed-i kudretine; م / mîm’i ise, o ikisinin vasıtasız olarak yoğrulmasına işarettir. Allah Teâlâ hadis-i kutside geçen “Âdem’in hamurunu kırk sabah ellerimle yoğurdum.” kavli ile buna işaret etmiştir.

Sonra bilesin ki, Âdem’in ا / elif’i itlak üzerine, د / dâl’ı de dört âlem üzerine delalet eder. O âlemlerden üçü, onlardan birinde gizlenmiştir ki o da ceberut âlemidir. O ceberut âlemi, esma ve sıfat âlemidir. Âdem’in م / mîm’i ise, başından sonuna kadar menzillerin usulünün kırk olduğuna delalet eder ki bu, hepsinin hesabı üzerine olan bir manadır. Bunu iyi anla!

Sonra bilesin ki ا / elif; ا / elif, ل / lâm ve ف / fâ olmak üzere üç harftir. Bunları birleştirdiğinde الف / elif olur. Bu, sayıların sonuncusudur. Bunun üstünde bir sayı yoktur. Bununla başlamak, herhangi bir yaratılmışın âdemden daha yüce ve daha keremli ve ondan daha üstün olamayacağına delalet eder. Nitekim Allah Teâlâ “Andolsun biz Âdemoğluna şan, şeref ve nimetler verdik”¹²⁰ ve “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım”¹²¹ buyurmuştur. Yani, fiilî

118 Hicr 15/29.

119 Furkan 25/45.

120 İsrâ 17/70.

121 Bakara 2/30.

bir sıfat olarak veya zatî bir sıfat olarak rabbanî ahlak ile ahlaklanmış bir halife yaratacağım, demektir.

م / Mîm ile bitirmek ise Âdem ile muvahhitlerden olan zürriyetinin bağışlanmış ve merhamete uğramış olduğuna delalet eder. Onun م / mîm'i, nübüvvetin mührüne ve Şeyh-i Ekber'in *-rahimehullâh-* indinde, sahibi Hazreti İsa *-aleyhisselâm-* olan velayetin mührüne delalet eder. Âdem'in *-aleyhisselâm-* inişinden İsa'nın *-aleyhisselâm-* nüzulüne kadar Allah'a ve resullerine iman eden kim varsa hiç şüphesiz mümin ve muvahhittir.

Ey dost! İyi dinle! Muhakkak ki Allah ehli indinde ا / elif'te alti haslet vardır. Bunlardan birincisi, başlangıçtır. Zira bu, harflerin ilkidir. Nitekim Allah Teâlâ da Evvel'dir.

İkincisi, istivadır. Zira bu harf, haddizatında düzdür; herhangi bir şeye meyledici değildir. Nitekim Allah Teâlâ da adaleti hakkıyla ikame edendir; hâşâ zorba değildir.

Üçüncüsü, infirattır / tekliktir. Zira bu harf tektir.

Dördüncüsü, inkıta ve ittisaldır. Zira bütün harfler kendisine bitiştiği halde, bu harf hiçbir harfe bitişmez. Nitekim Allah Teâlâ da her şeyden farklı olduğu hâlde her şey O'na bağlanmıştır.

Beşincisi, istiğna ve kendisine ihtiyaçtır. Zira bütün harfler kendisine muhtaç olduğu hâlde, o tüm harflerden müstağnidir. Nitekim her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde Allah Teâlâ her şeyden müstağnidir.

Altıncısı, ülfettir. Zira bu harf, kelimelerin birleşmesine sebeptir. Nitekim Allah Teâlâ da mahlûkatın ülfetine sebeptir. Bunu iyi anla!

Bilesin ki Allah Teâlâ Âdem'i *-aleyhisselâm-* kendi sureti üzere yaratmıştır. Allah'ın sureti üzere olan, şüphesiz bağışlanmış ve merhamet olunmuş demektir. Nitekim Nebi *-aleyhisselâm-* "Muhakkak ki Allah, Âdem'i kendi sureti üzere yarat-

miştir." buyurmuştur. Yani kendi mazharı üzerine yaratmıştır, demektir. O mazhar da bütün mahlûkatı cem eden hakikat-i Muhammediye'dir.

Bundan kastın, Allah Teâlâ'nın insan nev'inin suretini zatının bir aynası, sıfatlarının mazharı ve fiillerinin bir tecellisi kılması da muhtemeldir. Bir rivayette "*Rahman'ın sureti üzere yaratmıştır.*" diye geçmektedir. Bu rivayet, zamiri Allah'tan gayrısına sarf etmeyi men eder. O [Âdem], bütün âlemlerin nüshasıdır. Her ne kadar o sureten âlem-i sağır olsa da, mürettep olarak âlem-i kebirdir. Vücut dairesi bununla tamam olur.

Salikin, ehlullahın kapısında hizmetçi olarak batınının vüs'atını talep etmesi gerekir ki, Hak kendisine vüs'atı gerektiren Vasi ismi ile; sonra da zatı olsun sıfâtı olsun çeşitli tecelliler ile tecelli etsin.

Allah Teâlâ hadis-i kutside "*Ben yere, göğe sığmadım; ancak takvalı, temiz ve benden korkan mümin kulumun kalbine sığıldım.*" kavli ile buna işaret etmiştir. Bu vüs'at ancak ihtiyarî ölümle gerçekleşir. Allah'ın Habibi *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "*Ölmeden önce ölünüz.*" kavli ile buna işaret etmiştir. Her kim ölürse; yani her kim nefsini fiilen, sıfaten ve zâten fani kılsa; fiilen, sıfaten ve zâten Allah'la baki olmakla beraber ârif-i billah olur.

Beyit:

وافنوا ثم افنوا ثم افنوا * وابقوا ثم ابقوا ثم ابقوا¹²²

Bu şekilde fena gerçekleşmeden ârif-i billah olması ve beka-ya ulaşması mümkün değildir. Allah Teâlâ "*Bu dünyada kör olan âhirette de kördür.*"¹²³ kavli ile buna işaret etmiştir. Yani ölmeden önce zatı tanımaktan boş olan, öldükten sonra Allah Teâlâ'yı görmekten ve onu tanımaktan da boş olur.

122 Fani olun, fani olun, fani olun!

Baki olun, baki olun, baki olun!"

123 İsra 17/72.

Şiir:

أيا جاهل تو عالم نام داری * تو این علم از برای دام داری
دین جهل ار بمیری کور میری * یقین میدان بعقبی کور خیزی

Allah Teâlâ'nın [yukarıda geçen] “*Bu dünyada kör olan âhirette de kördür.*”¹²⁴ kavlinde “Her kim dünyada Allah’tan gayrısını görmezse ahirette de Allah’tan gayrısını görmez” şeklinde garip bir mana vardır.

İkinci beytin manalarından biri, “Küllî nefis, varlıkların ta kendisi olan isimler suretinde Hak Sübhânehu ve Teâlâ'nın zuhuru içindir” demektir. Bundan dolaydır ki “Tafsilatın mahallî küllî nefistir” denmiştir. Kalem-i ala ise zâtî, sıfâtî ve diğer isim ve fiil zuhurlarının başlangıcıdır. Böyle olunca, Âdem'den -*aleyhisselam*- murat, kalem-i alanın sureti; Havva'dan murat ise küllî nefsin sureti olmuş olur. Allah Teâlâ “*Nûn. Kaleme ve (yazanların) onunla yazdıklarına andolsun ki*”¹²⁵ kavli ile buna işaret etmiştir. Nebi'nin -*aleyhisselâm*- “Allah Âdem'i yarattı ve ardından ona tecelli etti.” kavli de bunu kuvvetlendirmektedir. Yani isimleri, fiilleri, sıfatları ve zatı ile [tecelli etti] demektir. Allah Teâlâ “*Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim, çok bilgisizdir.*”¹²⁶ kavli ile buna işaret etmiştir.

Akıllı kimse için, nebilerin ve büyük velilerin dillerinden sadır olan garip kelamın Allah Teâlâ'dan olduğu zahirdir. O hâlde onun “*النون للحق والميم الكريم لي* / Nûn Hak için, Mîm de benim içindir” kavlinin manası, bu zikrolunandır.

بدر/bedren kelimesi, mübtedanın haberinden hâldir. Onun takdiri: Zâtî zuhur, yerilmiş ahlaktan halis olarak nefsi; nefse eşlik etmesi sebebiyle kalbe arız olan bulanıklıktan safî olarak

124 İsra 17/72.

125 Kalem 68/1.

126 Ahzab 33/72.

kalbî; ve kalbe eşlik etmesi sebebiyle kendisine arız olan bulanıklıktan övülmüş olarak ruhî olduğu hâlde kalem-i aladır. Hazreti Peygamber'in *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* kalbi gibi ki o, nefsanî bulanıklıklardan safi idi. Onun "کبدر/ke-bedr" sözü ile kastının ahadiyyet güneşi olması da mümkündür.

Beyit:

غسل جنابت قمر حیض آفتاب * خواهم که هر دو را بیکی دم بر آورم¹²⁷

"غاية الغايات / gayelerin ötesinde bir gaye" birinci "بدر" /bedr" kelimesine matuftur. Mahzûf mübtedanın haberi olması da mümkündür. Bu durumda onun takdiri: O gayelerin gayesidir, şeklinde olur. Mahzûf fiilin mefulü olması da mümkündür. Bu durumda ise takdiri: Ben gayelerin gayesini kastediyorum, şeklinde olur. Nitekim onların ıstılahında gayelerin gayesi, tüm mevcudatın mebdei olmasından dolayıdır.

Bu mertebe, ilahi isimler mertebelerinin nihyeti olduğu için "Bu mertebeye kadar sidretü'l-müntehadır" denilmiştir. Bundan anlaşılır ki, kâmillerin seyri buraya varmadıkça nihayete ermez. Allah Teâlâ "En sonunda yalnız rabbine varılacaktır."¹²⁸ kavli ile buna işaret etmiştir.

Üçüncü beytin manalarından biri şudur: Âlem-i kebirin kalbi olan küllî nefsin berzahı, Feyyaz'dan feyzi ve marifeti almak hususunda bu âlem-i kebirin ruhudur. Kalem-i alanın berzahı, mazharlarda terbiye eden Rabbin nurudur. Zira Rabbin nuru, ahadiyyet ile ism-i azamın sureti olan izafî ruh arasında bir vasıttır. Ve o nur, o mazharlarda terbiye edicidir. Kendisi için sultanî akıl

127 "Kamerin cenabetten guslünün sebebi güneşin hayzıdır. Her ikisini de bir anda ortaya çıkartmak istiyorum." ("Kamer" kalpten; "cenabet" kalbin cemiyetinden ve nefs-i emmare ile olan arkadaşlığından hâsıl olan kirlerden; "güneş" insani ruhtan; "hayız" keşif ve kerametlerden ve Allah'tan gayrısına meyletmekten ibarettir. Nitekim "Keramet, erkeklerin hayzıdır" denilmiştir. O zaman salikin, Allah yolunda gayret etmesi gerekir ki, Allam olan Allah'ın yardımıyla mukaddes su ile cenabetten ve hayızdan temizlensin.)

128 Necm 53/42.

bulunan kimseye zahirdir ki, ilahi isimlerin her biri ilmen de olsa, aynen de olsa vücudu gerektirir. O vücut da o terbiye edici ve ondaki ruhtur. Nitekim denilmiştir ki: Mutlak Batın ismi ve mutlak Evvel ismi, ahadiyet yanında a'yân-ı sabitede terbiye edicidir. Zira o (ayan-ı sabite), onun (ahadiyetin) vasıtası ile mevcuttur. Ona “feyzü'l-akdes” denmektedir. Allah Teâlâ hadis-i kutside “*Ben gizli bir hazine idim*” kavli ile buna işaret etmiştir.

Beyit:

نظری کن بچشم جانان بین * عین انسان بعین انسان بین¹²⁹

Hakikatler, ilimden ayna inince, Zahir ve Ahir ismi vasıtası ile iner. Buna “Feyzü'l-mukaddes” denmektedir. Allah Teâlâ kutsî hadisin bir kısmında geçen “Bilinmeyi istedim” kavli ve hadisin sonuna kadar olan sözleri ile buna işaret etmiştir.

Ey dost! Bilesin ki bu mertebe, kendisinden varlıklar feyezan ettiğinden dolayı vâhidîyet ve rahmâniyet mertebesidir. Zira Allah Teâlâ mahiyetlerin varlıklarını ve çeşitlilik suretini bidayete itibarla mazharlar üzerine feyezan etmesi sebebiyle Rahman ismi ile müsemma; nihayette kemâlâtını feyezan etmesi sebebiyle de Rahim ismi ile müsemmadır. Allah Teâlâ “*Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.*”¹³⁰ kavli ile buna işaret etmiştir. Buna, icmal vechi üzere mevcut olduğu için levh-i kaza, ümmü'l-kitâb ve kalem-i ala denilir. Allah Teâlâ “*Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit kılar bırakır; ana kitap onun katındadır.*”¹³¹ kavli ile buna işaret etmiştir.

Beyit:

بر لوح قضا کتاب یزدان بنویس * بردار قلم باسم رحمن بنویس¹³²

129 Cananın gözüyle bak da insanın özünü insanın gözüyle gör.

130 Enbiya 21/107.

131 Ra'd 13/39.

132 Kaza levhası üzerine Yezdan'ın kitabını yaz. Kalem-i al da Rahman'ın adıyla yaz!

Bundan anlaşılır ki, Rahman ismi bu mertebede rabdir. Nitekim “Rahman ismi, halis kemalatı bu mufassallara feyezân ettiği için külli nefiste rabdir” denilmiştir. Buna “levh-i kader”, “levh-i mahfuz” ve “kitâb-ı mübîn” de denilir. Nitekim Allah Teâlâ “*Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.*”¹³³ buyurmaktadır.

Beyit:

حافظيم و كتاب را دانيم * لوح محفوظ را چنين خوانيم¹³⁴

Kendisi için sultanî akıl bulunan kimseye zahir olur ki, Mâhî, Müsbit, Muhyî ve Mümît isimleri rabdir. Onları tafsil eden suretler cüzi ve değişkendir. Nitekim Allah Teâlâ “*Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır; ana kitap onun katındadır.*”¹³⁵ buyurmaktadır.

Beyit:

هر نفس نقش نکارد در نظر * مي برد خلقی ومي ارد دگر¹³⁶

Akıllara ve nefsi natikalara nazaran Müdebbir ismi gibi; onun sevgisinin gaybî suretlerine nazaran Musavvir ismi ve Mutlak şehadete nazaran mutlak Zahir ve mutlak Ahir ismi gibi terbiye edicilerin sair hâllerini de buna kıyas et!

Beyit:

خوش نقش خیالیست که بستست مصور * در دیده ما بین که نشستست

مصور¹³⁷

Hâsılı, insan-ı kâmilin mertebeleri, ilahi terbiye edicilerin mertebelerinin tamamından ibarettir.

133 En'am 6/59.

134 Hafızız ve Kitâb'ı biliyoruz. Levh-i Mahfuz'u da böylece okuruz.

135 Ra'd 13/39.

136 Her nefeste cananın nakşı vardır; halkın bazısını götürür bazısını da getirir baktığında.

137 Ne güzel hayal nakşidir Musavvir'in suretlendirdiği; şekillendirilene bizim gözümüzle nazar kıl!

Beyit:

گر بیایی مراتبش بتمام * صاحب مرتبه توی بسلام¹³⁸

Bu kelamın sırrını anlamayı murat eden kişi, Allah'ın Habibi'nin *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "Önce dost, sonra yol" kavlinin gereğince amel ettikten sonra, Allah Teâlâ'nın "Bizim uğrumuzda cihad edenler var ya, biz onları mutlaka yollarımıza iletceğiz."¹³⁹ kavli ile amel etsin.

Akıllı kimseye zahirdir ki, ilahi isimlerin hakikatleri ile tahakkuku mümkündür. Ancak bu, kendisinde tarikat şartları bulunmadığından dolayı, fiilen insan-ı kâmiliden gayrısında bulunmaz. Bu şartlar olmaksızın bunun mümkün olduğunu söyleyen kişi, hata etmiştir. Zira Allah Teâlâ "O'na yaklaşılmaya vesile arayın"¹⁴⁰ buyurmakta; Allah'ın Habibi'nin *-sallallâhu aleyhi ve sellem-* "Rabbim beni terbiye etti ve terbiyemi ne güzel kıldı." kavli de bunu teyit etmektedir. Nitekim "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır." denilmiştir.

Müminin, nefsini kâmil ârif insana teslim etmesi gerekir ki, onun altında olan terbiye edicileri ârif, nefsinde kâmil ve gayrısında mükemmil olsun. Bunu iyi anla ve bunun ehlini ara! Nitekim Allah Teâlâ "Eğer bilmiyorsanız **bilgi sahibi olanlara sorun.**"¹⁴¹ buyurmaktadır.

Diğer bir teville de kulak ver! Birinci beyitteki الميم / mîm'den kasıt amel; yine o beyitteki النون / nûn'dan kasıt ise ahadî hazretteki icmalî ilimdir. *حقت سرهما / sırlarını tahkik edersen'in* manası; onların, varlığın evvelinde ve ahirinde zuhur etmiş olmalarıdır.

Şayet "Bu ikisi arasındaki benzerliğin vechi nedir?" diye sorulacak olursa bu fakir buna şöyle cevap verir: Bu benzerliğin vechi, her ikisinin de isimler vasıtası ile zahir olmalarıdır. Zira izafî ruhun manevi bir nüzul ile ahadiyetten vahidiyete nüzulü, Münzil ve

138 Onun (insân-ı kâmilin) mertebelerini tamamen bulursan meretebe sahibi sen olursun vesselam!

139 Ankebut 29/69.

140 Maide 5/35.

141 Nahl 16/43.

Zahir ismi ile olan bir ameldir. Bu mertebedeki ilim, ahadiyetin ta kendisidir. Vahidiyet mertebesinde ilmin ve gayrısının zahir olması, Alîm ismi ile ve gayrısı ile olan bir ameldir. Allah'ın Habibi -sallallâhu aleyhi ve sellem- "Allah'ın yarattığı ilk şey akıldır." kavli ile buna işaret etmiştir.

Akıllı olan kimseye, bu hadisin vechinin şu şekilde olduğu zahir olur: Ahadiyetten vahidiyete inen, bizatihi âlimdir. Ancak ilmin ve annelerden diğerlerinin zuhuru, o mertebededir. Bundan dolayı "Vahid, kendisinde isimlerin ve sıfatların toplanmasına itibarla zatın ismidir" denilmiştir.

İkinci beytin manalarından biri, "Şüphesiz ilim Hak için, kerîm amel de halk içindir" demektir. بدرًا /bedran kelimesi, kendisi nur olan bedr-i münîr gibi, haddi zatında nur olan icmalî ilimden ibaret olan النون /nûn'dan hâldir. Nitekim Allah Teâlâ "Onların içinde ayı bir ışık, güneşi ışık kaynağı yapmıştır."¹⁴² buyurmuştur.

البدر /el-bedr kelimesinin, birinci tevilde olduğu gibi haberden hâl olması da muhtemeldir. "Gayelerin gayesi" sözünün manası, birinci teville bakan kimse için zahirdir.

Üçüncü beytin manalarından biri, "Feyyazdan feyzi müstefiz olan ârif salikin alması hususunda icmalî ilmin berzahı, izafi olan ruhtur; amel berzahı ise, mahlûkattaki rabdir" demektir. Görülmez mi ki, Allah Teâlâ kullarına Rab ismi ile tecelli etmediğinde, kul Rabbine ulaşamaz. Zira iman şeceresi ancak farz namaz ile yetiştirilir.

Diğer farzların durumu da aynı şekildedir. Zira zekâtın meydana gelmesi, mübalağa yolu üzere rahmeti gerektiren Rahman isminin zuhurundandır. Zekâtın verilmesi, fakirlere olan merhametten dolaydır.